OBÁVAJÍ SE STUDENTI VYSOKÉ ŠKOLY KOMUNIKOVAT VE VÝUCE ANGLICKÉHO JAZYKA?

ARE UNIVERSITY STUDENTS AFRAID TO COMMUNICATE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES?

Jaroslava Jelínková[1]

[1] Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita

Abstrakt

Komunikace ve výuce nejen cizího jazyka přispívá k procesu učení. Strach z komunikace může tento proces významně ovlivnit. To, zda studenti pociťují strach z komunikace měří škála Obava z komunikace ve výuce cizího jazyka (Foreign Language Classroom Anxiety). Prezentovaná studie se zaměřuje na pociťovaný strach studentů vysoké školy z komunikace ve výuce anglického jazyka. Analýza dat přinese informace o míře obav, kterou studenti vysoké školy pociťovali během prezenční výuky jazykových kurzů anglického jazyka.

Klíčová slova: *obava z komunikace v cizím jazyce, anglický jazyk, vysoká škola*

Abstract

Communication in a classroom contributes to the learning process not only in foreign language classes. The fear of communication can significantly affect this process. Foreign language anxiety is measured by the Foreign Language Classroom Anxiety Scale. The presented study focuses on the perceived fear of English language classroom anxiety reported by university students. Data analysis will bring information about the rate of the fear that students experienced during full-time learning in English language courses.

Keywords: *foreign language anxiety, English language, university*

1 Úvod

Kvalitní komunikace mezi učitelem a studentem/studenty přispívá k procesu učení se nejen cizího jazyka. Strach z komunikace může komunikaci výrazně poškodit. Překládané výsledky byly shromážděny v rámci výzkumu komunikace

ve výuce anglického jazyka na vysoké škole, který je zaměřen na ochotu studentů vysoké školy komunikovat ve výuce anglického jazyka. Strach studentů z komunikace v cizím jazyce je často spojován s komunikačními obtížemi, které znesnadňují či znemožňují komunikaci. Nicméně mlčení studentů může signalizovat i souhlas a porozumění nebo vyjadřovat distanc a odmítnutí. Pro učitele a výuku je tedy důležité rozpoznat příčiny nekomunikace studentů.

2 Obava studentů z komunikace ve výuce anglického jazyka

Nepřehlédnutelným znakem pedagogické komunikace je její podíl na utváření vztahů mezi studentem/studenty a studentem/studenty a vztahů mezi učitelem a studentem/studenty. Do komunikace vkládáme očekávání a hodnotíme její průběh a výsledek, tj. své komunikační dovednosti (Gavora, 2011). Takovéto sebehodnocení vyvolává různě zabarvené emoce.

V anglické terminologii je negativní emoce spojená s komunikací popisována jako např. communication anxiety, communication apprehension. V české terminologii se setkáváme s termínem komunikační ostych či obava. Horwitzová a kol. (1986) definovali *foreign language classroom anxiety* (FLCA) jako koncept tvořený „[…] sebepojetím, přesvědčením, pocity a chováním související s učením se a vyplývající z jedinečnosti procesu učení se cizího jazyka (s. 128)". Jelikož FLCA je tvořena komunikační ostýchavostí, zkouškovou úzkostí a strachem z negativní zpětné vazby, přiklonili jsme se k překladu *obava z komunikace v cizím jazyce ve třídě*. Mezi významné faktory determinující obavu z komunikace v cizím jazyce ve třídě se zdají být např. osobnostní charakteristiky studenta (Yan & Dewaele, 2019; Yashima, MacIntyre & Ikeda, 2016), obava ze zpětné vazby (Lucas, Miraflores & Go, 2011; Marzec-Stawiarska, 2015) a prostředí výuky (Lee, 2018; Yan & Horwitz, 2008).

3 Metodologie výzkumu

Cílem studie je popsat jakou míru obav z komunikace ve výuce anglického jazyka studenti vysoké školy uvádějí. Prezentovaná data byla získána na základě dotazníkového šetření v květnu 2020 a říjnu 2020 při použití Škály obavy z komunikace v cizím jazyce.

Tabulka 6
Charakteristika výzkumného vzorku

Pohlaví		Typ studijního programu		Aktuální ročník studia					Velikost studijní skupiny	
M	**Ž**	**Bc.**	**Mgr.**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**≤ 15**	**≥ 16**
35	169	156	48	123	60	13	5	3	142	62

Výzkumný vzorek prvního a druhého sběru tvořilo 204 studentů, kteří absolvovali povinné kurzy anglického jazyka Jazykového centra Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, kdy anglický jazyk nebyl jejich hlavním studijním oborem, a kteří absolvovali semináře anglického jazyka na úrovni A2 – B1/B2 dle SERRJ. Jelikož se jednalo především o studenty Pedagogické a Přírodovědecké fakulty, není překvapivé, že více jak 80 % respondentů tvořily ženy. Většina studentů (n = 170) neabsolvovala souvislý zahraniční pobyt, přibližně 13 % pobývalo v zahraničí méně než půl roku a pouze 3 % strávili v zahraničí déle než půl roku. Z hlediska výběru studentů se jednalo o dostupný soubor (Creswell, 2012). Podrobný přehled přináší tabulka 6.

Foreign Language Classroom Anxiety Scale (Škála obavy z komunikace v cizím jazyce) (Horwitz et al., 1986) je standardizovaný nástroj, který měří pociťovanou míru obavy studentů z komunikace ve výuce. Pětibodová škála Likertova typu obsahuje třicet tři položek a je tvořena třemi složkami: komunikační ostýchavost (communication apprehension) (11 položek), zkoušková úzkost (test anxiety) (7 položek) a strach z negativního hodnocení (the fear of negative evaluation) (15 položek). Položky sledující komunikační ostýchavost zjišťují, do jaké míry se respondenti cítí sebejistí nebo naopak nervózní, pokud mají mluvit cizím jazykem ve výuce. Položky zjišťující strach ze zpětné vazby měří, zda se studenti obávají udělat chybu a toho, jak je budou spolužáci hodnotit. Položky, které měří zkouškovou úzkost, zjišťují, do jaké míry studenti vnímají nervozitu ze zkoušení, z hodin cizího jazyka a fyzické projevy nervozity. Škála je prezentována jako jednofaktorová (Horwitz et al., 1986). Je běžně využívána (např. Lee, 2018; Tum, 2015; Yan & Horwitz, 2008) a adaptována pro různé jazyky, např. v Japonsku (Yashima et al., 2004) nebo Španělsku (Ballester, 2015).

Pro české prostředí, byla škála přeložena a adaptována na české podmínky dle doporučení EFPA (2013) se souhlasem autorů (Jelínková, 2020). Jednotlivé položky procházely opakovaným expertním hodnocením a úpravami, včetně

pilotáže. Obsahová validita a srozumitelnost jednotlivých položek byla ověřena kognitivním rozhovorem se skupinou studentek (n = 4), které se neúčastnily sběru dat. Kognitivní rozhovor mimo jiné ukázal, že pro některé studentky bylo matoucí, odpovídat na reversní položky a proto byly přeformulovány na kladné. Každá položka tak procházela určitým vývojem.

Následoval proces ověření škály pomocí postupů konfirmační faktorové analýzy. V programu JASP 0.14.1. byla ověřena vhodnost použití originálně navržené škály na srovnatelném vzorku. Jelikož analýza (x2 = 1688,373; df = 492; CFI = 0,720; RMSEA = 0,101; SRMR = 0,104) nepotvrdila vhodnost modelu ověřované škály, bylo přistoupeno k explorační faktorové analýze (EFA) s cílem identifikovat faktorovou strukturu nástroje. EFA počítaná v programu STATISTICA 13.3., naznačila existenci jednoho výrazného faktoru a pěti faktorů > 1. Odstraněním položek, které dosáhly hodnoty > 0,70 byla škála zredukována na třináct položek a změnilo se tak proporcionální zastoupení jednotlivých složek následovně: komunikační ostýchavost z jedenácti položek (33 %) na tři (23 %), zkušková úzkost ze sedmi položek (21 %) na šest (46 %) a strach z negativního hodnocení z patnácti položek (46 %) na čtyři (31 %). Namísto převahy položek měřící strach z negativního hodnocení převažují v navrhované škále položky měřící zkouškovou úzkost. Vnitřní konzistence upravené škály vykázala dostatečný a srovnatelný koeficient (r = 0,82) s předchozími výsledky (Horwitz et at., 1986; Aida, 1994; Tóth, 2008).

4 Výsledky

Následující řádky nabízí pouze nástin výsledků prvního a druhého sběru dat (obr. 10). Kompletní analýza dat bude následovat po dokončení třetího sběru dat. Z prvního a druhého sběru byla testována normalita dat (tab. 7), kdy hypotézu o normalitě dat je možné zamítnout pouze v případě strachu z negativní zpětné vazby. Ve všech ostatních případech mají data normální rozdělení četností.

Tabulka 7
Testování normality dat škála Obavy z komunikace v cizím jazyce ve výuce

	Komunikační ostýchavost	Strach z negativní zpětné vazby	Testová úzkost	Obava z komunikace v anglickém jazyce ve výuce
p-level	0,67	0,04	0,12	0,34

Z dostupných data je patrné, že ve vzorku byli rovnoměrně zastoupeni studenti, kteří pociťují nízkou, střední a vysokou míru obavy z komunikace v anglickém jazyce ve třídě (obr. 10). Výsledky obou pohlaví jsou srovnatelné s jediným rozdílem. Muži uváděli méně často vysokou míru obav z komunikace v porovnání s ženami. Respondenti, kteří se účastnili výuky ve skupinách do patnácti účastníků, uváděli přibližně stejnou míru obav jako respondenti, kteří se účastnili výuky ve větších skupinách. Studenti, kteří nepobývali souvisle v zahraničí (83 %) dosáhli výrazně odlišných výsledků. Pouze necelých 9 % studentů, kteří pobývali souvisle v zahraničí, uváděli vysokou míru obav a více jak polovina z nich uváděla nízkou míru obav.

Obr. 10: Obavy z komunikace v anglickém jazyce ve výuce

Tabulka 8
Výsledky deskriptivní statistiky

	Vysoká míra		**Střední míra**		**Nízká míra**		**Celkem**
	Celkem	%	Celkem	%	Celkem	%	Celkem
Ženy	58	34,32	57	33,73	54	31,59	169
Muži	9	25,71	15	42,86	11	31,43	35
Celkem	67	32,84	72	35,29	65	31,86	204
Skupiny ≤ 15	48	33,80	50	35,21	44	30,99	142
Skupiny ≥16	19	30,65	22	35,48	21	33,87	62
0 měsíců v zahraničí	64	37,65	59	37,71	47	27,65	170
Pobyt v zahraničí < 1 m	3	8,82	13	38,24	18	52,94	34

5 Závěry a diskuse

Studie přinesla výsledky o míře obav, kterou studenti vysoké školy pociťovali během prezenční výuky jazykových kurzů anglického jazyka. Výsledky naznačují, že existuje rozdíl v míře obav, kterou pociťují studentky a studenti. Ještě větší rozdíl byl zjištěn mezi studenty, kteří pobývali souvisle v zahraničí alespoň minimální dobu. Překvapivě nebyl zjištěn rozdíl mezi mírou obav studentů v menších a větších skupinkách. Pozitivním zjištěním je to, že studenti nepociťují ve větší míře vysokou míru obav z komunikace, nicméně téměř 70 % studentů obavy ve střední či vysoké míře pociťují. Jelikož prezentovaná studie je součástí širšího výzkumu, bude zajímavé zjistit, vztah mezi obavou z komunikace a dalšími faktory a zda přesun výuky do online prostředí, přinese odlišné výsledky.

6 Literatura

Aida, Y. (1994). Examination of Horwitz, Horwitz, and Cope's construct of foreign language anxiety: The case of students of Japanese. *The Modern Language Journal*, *78*, 155–168.

Ballester, E. P. (2015). Verbal and nonverbal teacher immediacy and foreign language anxiety in an EFL university course. *Porta Linguarum*, *23*, 9–24.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research.* 4th ed. Boston: Pearson.

Gavora, P. (2011). Smelosť verzus ostýchavosť v komunikácii gymnazistov. *Studia paedagogica*, *16*(1), 119–136

Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, *70*(2), 125–132.

Jelínková, J. (2020). Obava z komunikace v cizím jazyce ve výuce: česká adaptace škály Foreign Language Classroom Anxiety Scale. In Věra Janíková, Světlana Hanušová. *Výzkum v didaktice cizích jazyků III.* Brno: Masarykova Univerzita. s. 13–28.

Lee, J. H. (2018). The effects of short-term study abroad on L2 anxiety, international posture, and L2 willingness to communicate. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [online], *39*(8), 703–714.

Lucas, R. I., Miaflores, E. & Go, D. (2011). English Language Learning Anxiety among Foreign Language Learners in the Philippines. *Philippine ESL Journal.* 2011 (7), 94–119.

Marzec-Stawiarska, M. (2015). Investigating foreign language speaking anxiety among advanced learners of English. In M. Pawlak & E. Waniek-Klimczak (eds.), *Issues in Teaching, Learning and Testing Speaking in a Second Language, Second Language Learning and Teaching* (s. 103–119).

Tóth, Z. (2008). A Foreign language anxiety scale for Hungarian learners of English. *Working Papers in Language Pedagogy*, (2), 55–77.

Tum, D. O. (2015). Foreign Language Anxiety's Forgotten Study: The Case of the Anxious Preservice Teacher. *TESOL Quarterly. 49*(4), 627–658.

Yan, J. & Horwitz, E. K. (2008). Learners' Perceptions of How Anxiety Interacts With Personal and Instructional Factors to Influence Their Achievement in English: A Qualitative Analysis of EFL Learners in China. *Language Learning Research Club*, *58*(1), 151–183.

Yan, J. & Dewaele, J.-M. (2019). How unique is the Foreign Language Classroom Enjoyment and Anxiety of Chinese EFL Learners? *System. 82*, 13–25.

Yashima, T., Zenuk-Nishide, L., & Shimizu, K. (2004). The Influence of attitudes and affect on willingness to communicate and second language communication. *Language Learning*, *54*(1), 119–152.

Yashima, T., MacIntyre, P. D. & Ikeda, M. (2016). Situated willingness to communicate in an L2: Interplay of individual characteristics and context. *Language Teaching Research*, *22*(1), 115–137.

SEKCE 9

Sympozia
(spojená s tématem konference)

SYMPOZIUM

INKLUZE V SITUAČNÍM POLI – VÝZKUM KOMPLEXNÍHO FENOMÉNU